CZU: 37:796(498)"1988/1996" https://doi.org/10.59295/lrr2024.39

Sistemul de educație fizică și sport în tranziție: de la Uniunea Sovietică la Republica Moldova (1988–1996)

Sergiu GURIN
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
0000-0001-5512-4471

The physical education and sports system in transition: from the Soviet Union to the Republic of Moldova (1988–1996). The transition period from the late 1980s to the early 1990s marked a crucial moment for physical education and sports in the Republic of Moldova. After the dissolution of the Soviet Union, from 1988 to 1996, the Moldovan sports system underwent institutional, curricular, and methodological transformations. These changes were not merely technical but represented an adaptation to the new political, economic, and social realities of the young independent state. The Soviet system of physical education was highly centralized and performance-oriented. It favored the formation of sports elites at the expense of an integrative model that promoted sport for all. Physical education was compulsory and extremely standardized, focusing on the physical training of the population to support the military and labor forces. The GTO program ("Ready for Labor and Defense") was an example of this approach, assessing citizens based on standardized norms of endurance, strength, and speed. Furthermore, sport was intensely militarized, emphasizing physical and mental discipline, including the introduction of defense training at the high school and university levels. The sports infrastructure was well-developed, with resources dedicated to supporting the performance of elite athletes, and sport was seen as a means of social mobility, allowing talented youth to gain recognition and economic advantages. In the context of the political and economic transition of the 1990s, Moldovan sport faced significant challenges. Funding dramatically decreased, many sports facilities deteriorated, and athletes and coaches sought better conditions abroad. Nevertheless, Moldova managed to participate in the 1992 Olympic Games under the flag of the Unified Team of the former Soviet republics. During this period, the Moldovan press, including newspapers like "Moldova Suverană" and "Tineretul Moldovei," reflected both the difficulties and the efforts of sports reconstruction. In 1991, the National Olympic Committee of the Republic of Moldova was founded, an important step towards the country's sports independence. On September 24, 1993, Moldova became a full member of the International Olympic Committee, marking a new beginning for national sport.

Keywords: Transition, Physical Culture, Physical Education, Sport, Soviet System, Sports Performance, National Olympic and Sports Committee.

Introducere

Perioada de tranziție – de la sfârșitul anilor 1980 și începutul anilor 1990 – a reprezentat un moment crucial pentru mai multe domenii din fosta Uniune Sovietică, inclusiv pentru educația fizică și sport. În cazul RSS Moldovenești/Republicii Moldova, între anii 1988 și 1996, s-au produs transformări semnificative la nivel instituțional, curricular și metodologic, odată cu desprinderea de influențele și structurile administrative sovietice. Aceste schimbări nu au fost doar de ordin tehnic, ci au reflectat și o încercare de adaptare la noile realități politice, economice și sociale ale noului stat.

Sistemul sovietic de educație fizică și sport era caracterizat printr-o structură rigidă, puternic centralizată și orientată spre formarea sportivilor de performanță, în detrimentul unui model educațional integrativ, care să încurajeze participarea activă a tuturor elevilor. În contrast, tranziția spre un sistem autohton a presupus reconfigurarea obiectivelor educaționale, adaptarea curriculumului și diversificarea programelor sportive, pentru a răspunde nevoilor unei societăți aflate în schimbare. Totodată, reformele din această perioadă au căutat să îmbine moștenirea sportivă sovietică cu noile tendințe din educația fizică internațională, punând un accent mai mare pe dezvoltarea holistică a individului și pe promovarea unui stil de viață sănătos.

Acest studiu analizează procesele de tranziție ale sistemului de educație fizică și sport din Republica Moldova, evidențiind provocările și oportunitățile întâmpinate, precum și impactul acestora asupra dezvoltării sportului și sănătății populației.

Ca repere au fost luați anul 1988, ediția Jocurilor Olimpice de la Seul, unde reprezentanții Republicii Moldova/ Moldovei sovietice pentru ultima dată formau echipa URSS. Anul 1992 era o perioadă crucială pentru sportul moldovenesc, cu atât mai mult, cu cât Republica Moldova a participat la Jocurile Olimpice de la Barcelona în componența Echipei unificate a statelor CSI, dar totodată fiecare țară din fosta URSS participa separat și cu imnul său național. Pentru Republica Moldova avea o însemnătate dublă, era suverană și avea un imn – „Deșteaptă-te române" ! Anul 1994 și 1996 au fost primele ediții ale Jocurilor Olimpice de iarnă și respectiv de vară, unde Republica Moldova a participat independent sub propriul drapel.

Sistemul sovietic de educație fizică și sport

Sistemul de educație fizică din Uniunea Sovietică a fost unul extrem de organizat, centralizat și orientat spre performanță, având ca obiectiv principal pregătirea fizică a populației, pentru a sprijini forțele de muncă și militare ale statului. Era o reflecție în oglindă a ideologiei socialiste, pentru care sportul nu constituia doar o activitate recreativă, ci și un mijloc de consolidare a sănătății, de educare a tinerei generații și de promovare a superiorității fizice și morale a regimului comunist[1].

Caracteristicile principale ale acestui sistem includeau următoarele componente:

[1] James Riordan. *Sport in Soviet Society: Development of Sport and Physical Education in Russia and the USSR*. Cambridge University Press: 1980, 446 p.

– *Educația fizică obligatorie*, fiind parte integrantă a programelor școlare, universitare și de pregătire profesională. Începând cu ciclul primar și până la finalizarea studiilor universitare, elevii și studenții erau obligați să participe la ore de educație fizică, care erau structurate și standardizate. Acest lucru a contribuit la formarea unei populații cu un nivel de pregătire fizică relativ ridicat.

– *Standardizare și uniformitate*: curricula era elaborată și coordonată la nivel central de către Ministerul Învățământului și instituții sportive administrative, cum ar fi Sovietul/Comitetul pentru Cultură Fizică și Sport. Erau aplicate standarde identice pentru toate republicile unionale, asigurând, în acest fel, un control strict asupra procesului de pregătire fizică. Existau norme clare care defineau performanțele și abilitățile fizice pe care elevii trebuiau să le atingă în funcție de vârstă și de nivelul de dezvoltare.

– *Sistemul GTO* («Готов к труду и обороне» – „Gata pentru muncă și apărare”)[2]: introducerea acestui sistem, în 1931, a avut un impact semnificativ asupra educației fizice din URSS. *GTO* reprezenta un program unional de pregătire fizică, care evalua cetățenii pe baza unor norme standardizate de rezistență, viteză, forță și aptitudini. Obiectivul său era pregătirea fizică a populației pentru apărare și pentru munca productivă. În școli, elevii erau încurajați să obțină insigne *GTO* de diferite nivele, iar programul era foarte popular și promovat intens de către autoritățile de stat.

– *Focus pe sporturile de performanță:* pe lângă educația fizică de masă, URSS a dezvoltat un sistem extrem de eficient de identificare și formare a talentelor sportive de la vârste fragede. Școlile și cluburile sportive, organizate pe lângă instituțiile de învățământ sau fabrici, serveau drept pepiniere pentru dezvoltarea sportivilor de performanță[3]. Aceste structuri erau susținute de resurse considerabile și de antrenori de înaltă calificare, al căror obiectiv era de a „fabrica” campioni la diferite probe de sport, mai ales în acelea care aveau vizibilitate internațională, cum ar fi atletismul, gimnastica, halterele și sporturile de echipă.

– *Militarizare și pregătirea pentru apărare:* educația fizică avea un caracter militarizat, accentul fiind pus pe disciplina fizică și mentală, necesară pentru a servi patria. Acest lucru era evident mai ales la nivel școlar și universitar, unde pregătirea fizică includea tehnici de supraviețuire, abilități militare de bază și pregătire pentru apărarea civilă.

– *Promovarea sportului ca instrument ideologic:* sportul era utilizat pentru a demonstra superioritatea sistemului sovietic. Participarea la competiții internaționale, precum Jocurile Olimpice[4] sau Campionatele Mondiale, nu reprezenta doar o chestiune de prestigiu internațional, ci era și o oportunitate de a prezenta superioritatea fizică și morală a omului sovietic. Acest fapt a generat o politică intensă de susținere a sportivilor de performanță și de creare a unui sistem de

---

2 *Teoria și Practica Educației Fizice* (Теория и практика физической культуры). Diverse articole publicate între 1950 și 1989.

3 Barbara Keys. *Globalizing Sport: National Rivalry and International Community in the 1930s* /Harvard Historical Studies. Harvard University Press: 2013, 288 p.

4 Traci Starks. *The Soviet Gymnastics Machine: How the USSR's Athletic Programs Led to Olympic Dominance*. ABC-CLIO: 2020.

sport extrem de competitiv, care producea frecvent rezultate remarcabile pe scena internațională.

– *Cultură sportivă de masă,* menținută prin organizarea frecventă a evenimente sportive de mare amploare, parade sportive și campanii de promovare a activității fizice, încurajând populația să participe activ la sport. Aceste inițiative aveau ca scop principal îmbunătățirea sănătății publice, dar și consolidarea solidarității sociale și a spiritului colectiv.

– *Infrastructură și resurse,* menținută și îmbunătățită masiv prin investiții în infrastructura și logistica sportivă, construind stadioane, săli de sport, bazine de înot în toate regiunile. În acest fel, se asigura accesul general la activități sportive, chiar și în zonele rurale. Totodată, sportul era sprijinit prin alocarea de resurse materiale, echipamente și programe de pregătire.

– *Sportul ca mijloc de mobilitate socială:* pentru mulți tineri din familii modeste, sportul reprezenta o oportunitate de a obține recunoaștere, suport financiar și ascensiune socială. Cei care excelau în sport aveau posibilitatea de a accede la poziții importante în societate, fie ca antrenori, funcționari ai statului sau chiar politicieni.

Independența și adaptarea la noile realități sociale

În anii 1990-1992, sportul din Republica Moldova a trecut printr-o perioadă dificilă, în mare parte din cauza tranziției țării de la un sistem socialist la unul democratic și de la o economie planificată la cea de piață. Contextul politic și economic a influențat negativ finanțarea și dezvoltarea sportului, ceea ce a avut un impact profund asupra sportivilor și infrastructurii sportive[5]. Dar cel mai dureros a fost începutul războiului pentru integritatea țării din anul 1992. După obținerea independenței în 1991, Republica Moldova s-a confruntat cu probleme economice și sociale majore, iar sportul a fost unul dintre domeniile grav afectate. Finanțarea de stat pentru școlile sportive a scăzut dramatic, iar multe dintre instituțiile care înainte funcționau sub umbrela sistemului sportiv sovietic au fost nevoite să-și reducă activitatea sau chiar să se închidă. Sportul de masă se acomoda și el noilor transformări de democratizare ale societății[6].

Reflecția presei

Ziarele din acea perioadă au reflectat aceste dificultăți. În publicații precum „Moldova Suverană" și „Tineretul Moldovei" se regăseau articole despre lipsa resurselor materiale, starea precară a bazelor sportive și plecarea antrenorilor și sportivilor de performanță în străinătate, în căutarea unor condiții mai bune de pregătire și competiție. Mulți sportivi de performanță s-au plâns de faptul că sălile și bazele sportive erau într-o stare proastă, iar accesul la echipamente de calitate era limitat. Aceste

[5] Ion Valer Xenofontov. Cultura fizică și sportul. În: Liliana Corobca (coord.). Panorama postcomunismului în Republica Moldova. Vol. 2. București: Editura Institutului Cultural Român, 2024, pp. 445-469.

[6] Boris Boguș, Octavian Țîcu. *Fotbalul în contextul transformărilor democratice din Europa de Est: cazul Ucrainei, României și Republicii Moldova.* Chișinău: Cartdidact, 2008, 144 p.

probleme sunt discutate în articole din ziarele menționate mai sus, dar și în documente și rapoarte guvernamentale din acea perioadă. De exemplu, într-un articol din „Moldova Suverană" din 1992 se sublinia faptul că mulți sportivi au fost nevoiți să renunțe la cariera sportivă din cauza lipsei suportului financiar și a unei infrastructuri adecvate.

În ciuda acestor dificultăți, Republica Moldova a început să participe la competiții internaționale sub propriul său drapel. În acest context, anul 1992 marchează debutul Moldovei la Jocurile Olimpice de Vară din 1992 (Barcelona), unde sportivii moldoveni au participat în cadrul echipei unificate a fostelor republici sovietice. La această competiție halterofilul Tudor Casapu a cucerit aurul, fiind până în prezent unica medalie la o probă individuală obținută la Jocurile Olimpice[7]. Aceasta a fost o perioadă de tranziție nu doar politică și economică, ci și una sportivă, în care autoritățile încercau să pună bazele unui sistem sportiv național.

Ziarul „Tineretul Moldovei" insera articole despre crearea unor noi federații sportive și despre încercările de a readuce sportivii în competiții internaționale sub noul drapel al Republicii Moldova. Referindu-se la starea de spirit din epocă, antrenorul emerit al Republicii Moldova la sambo Ivan Curdov ne-a relatat: „Zvonurile că vom avea posibilitatea să participăm la Campionatele europene și mondiale de sine stătător, fără ca să trecem prin sita campionatelor Uniunii Sovietice ne-a bucurat nespus de mult, deoarece în URSS erau promovați la turnee internaționale, în mare parte, doar sportivi din RSFSR, preponderent de origine slavă. În pofida faptului că chiar dacă câștigător devenea vreun reprezentant al Moldovei, acesta trebuia să fie cu 2-3 clase net superior celorlalți, ca să fie inclus în lotul URSS pentru participare la competițiile de peste hotare"[8].

Articole din periodicul „Moldova Suverană" au evidențiat succesele sportivilor moldoveni la turnee internaționale de tenis, atletism și box, subliniind importanța lor pentru moralul națiunii și pentru imaginea internațională a Moldovei[9].

O temă dureroasă din acea perioadă era pierderea potențialului uman. Sportivii autohtoni, din lipsă de resurse financiare, abandonau sportul de performanță sau migrau spre o altă republică ex-unională sau, în general, plecau în țările occidentale. În presa vremii, cum ar fi „Săptămâna Sportivă"[10], apăreau frecvent articole care comparau organizarea sportivă din perioada sovietică cu cea din perioada de tranziție, subliniind pierderile resurselor umane și financiare. În paralel cu viața cotidiană, exista o nostalgie față de perioada sovietică în sport, fapt sesizat în articolele din acea perioadă referitoare la sprijinul puternic acordat sportului de către autoritățile sovietice, în contrast cu autoritățile noului stat independent. În unele publicații sportive erau subliniate reușitele sportului moldovenesc în cadrul URSS, dar și incertitudinile cu privire la viitorul sportului național. La mijlocul

[7] Ion Xenofontov (resp. de ed.). *Tudor Casapu, eternul campion*. Ed. a 2-a, rev. și ad., Chișinău: Bibl. Șt. Centrală „Andrei Lupan" (Inst.), 2015, 287 p.

[8] *Interviu realizat de Sergiu Gurin cu Ivan Curdov la 17 septembrie 2024*. Arhivă privată.

[9] *Sportul moldovenesc în tranziție*. În: *Moldova Suverană*. Nr. 12, iunie 1991, p. 3.

[10] *Problemele infrastructurii sportive din Republica Moldova*. În: *Săptămâna sportive*. Nr. 5, februarie 1992, p. 7; *Moldova Sport History*. În: *www. andron-prodan.blogspot.com* (accesat: 21.11.2024).

anilor 1990 s-au susținut teze de doctorat în domeniul psihologiei sportive, având drept lot de cercetare sportivii din Republica Moldova[11].

Crearea mișcării olimpice și a Comitetului Național Olimpic din Republica Moldova

Spre sfârșitul anilor '80, Uniunea Sovietică a intrat într-un amplu proces de dezintegrare. Criza social-politică a afectat toate ramurile societății, inclusiv sportul. Încă înainte de destrămarea URSS, personalități cu spirit patriotic și gândire anticipativă din Republica Moldova au sesizat necesitatea creării unei structuri olimpice independente. Unul dintre cei mai fervenți promotori ai ideii respective a fost reputatul ziarist și comentator sportiv Alexandru Gheorghiță. Jurnalistul a lansat ideea, pregătind împreună cu un grup de specialiști din domeniul sportului, și a prezentat în instanțele de resort demersurile juridice necesare pentru fondarea și recunoașterea Comitetului Național Olimpic din Moldova atât la nivel intern, cât și pe plan internațional. În acest scop, Al. Gheorghiță a realizat o serie de deplasări în Țările Baltice, România, Georgia, în alte state, pentru a se documenta, analiza modul de funcționare a Comitetelor Olimpice din statele respective și pentru a vedea ce este valabil și aplicabil în situația efectivă, adică reală, concretă a Moldovei[12]. La 23 iunie 1990, Parlamentul de la Chișinău a adoptat declarația de suveranitate a RSSM. În toamnă, opt membri ai grupului de inițiativă – Alexandru Gheorghiță, Valentin Guțu, Nicolae Juravschi, Tudor Casapu, Nicolae Piatac, Petru Comendant, Gheorghe Cuharschi, Petru Caduc – au adresat un Apel către Parlament, Guvern, formațiunile obștești, intelectualitate, către toate forțele patriotice ale republicii, apel publicat în nr. 279 al ziarului „Moldova Suverană" din 29 noiembrie 1990. În acest document, între altele se menționa: „Parte integrantă a renașterii naționale, mișcarea olimpică urmează să asigure în perspectivă suveranitatea Moldovei în domeniul sportului prin contactele nemijlocite cu străinătatea, adică prin evoluția cluburilor și reprezentativelor noastre independente la competițiile internaționale de mare anvergură. Nu ne va fi deloc ușor, de aceea dorim să credem că vom fi susținuți în momentele decisive ale devenirii noastre ca subiect al sportului internațional. Ni s-a oferit șansa istorică să implantăm olimpismul în spiritualitatea poporului nostru și nu avem dreptul să o ratăm. La ora actuală, membrii grupului de inițiativă se ocupă de pregătirea lucrărilor Congresului de constituire a Comitetului Național Olimpic. Apelăm la toți oamenii de bună credință din republică să susțină mișcarea pentru crearea Comitetului Național Olimpic din Moldova. Lucrările Congresului de constituire sunt programate pentru jumătatea a doua a lunii decembrie. Timpul ne-a încredințat misiunea să deschidem o nouă etapă istorică în sportul moldovenesc". La 10 decembrie 1990 a avut loc adunarea Comitetului Organizatoric, la care au asistat 20 de reprezentanți, pentru pregătirea și desfășurarea Congresului de constituire a Comitetului Național Olimpic.

[11] Boris Boguș. *Rolul factorilor psihici în selecția sportivă*. Rezumatul tezei de doctor în psihologia sportului / cond. șt. : prof. univ., dr. Mihai Epuran. Academia Națională de Educație Fizică și Sport din București, București : S. n., 1997, 40 p.

[12] Boris Boguș. *Omul care a valorat mai mult decât a crezut* [despre jurnalistul și comentatorul sportiv Alexandru Gheorghiță (1957–2010)]. În: Tatiana Gheorghiță. *Alexandru Gheorghiță – o viață, un destin.* Chișinău: S. n., 2016, pp. 115-117.

Congresul de constituire al CNO din Moldova s-a desfășurat la 29 ianuarie 1991 în incinta Teatrului „Luceafărul" din Chișinău. Au participat 178 de delegați ai federațiilor și asociațiilor sportive, ai orașelor și raioanelor, formațiunilor obștești din republică, care au votat unanim fondarea Comitetului Național Olimpic și au ales prima componență a acestei structuri, în număr de 57 de persoane, dintre care 23 de membri ai Comitetului executiv. La postul de președinte al CNO au fost înaintați Efim Josanu și Valentin Guțu, ultimul ulterior și-a retras candidatura. Astfel, președinte al CNO din Moldova a fost ales jurnalistul Efim Josanu, vicepreședinți – Valentin Guțu și Alexandru Gheorghiță, secretar general devenind Nicolai Ambrosi. La 9 martie 1992, Comitetul Național Olimpic din Moldova a fost recunoscut de către Comitetul Internațional Olimpic drept membru provizoriu. Iar la 24 septembrie 1993, CNO a fost declarat membru cu drepturi depline, devenind parte integrantă a CIO[13].

La 23 iunie 1991, ziua în care a fost adoptată denumirea Republica Moldova, pentru prima dată a fost marcată „Ziua Mondială Olimpică". Comitetul Național Olimpic era la început de cale. El și-a propus să atragă în mișcarea olimpică masele largi ale populației. La Chișinău, pe arterele rutiere centrale, a fost organizată o cursă de alergări pe distanța de 5 km, la care au concurat circa 300 de atleți, nu numai din capitală, dar și din provincie.

Emblema Comitetului Național Olimpic din Moldova (autorul ideii – Nicolai Ambrosi) a fost aprobată prin Hotărârea nr.5/2 a Executivului CNO din 23 ianuarie 1992. Ea reprezintă o îmbinare a inelelor olimpice cu coroana domnitorului Moldovei Ștefan cel Mare și are următoarea semnificație: istoria, demnitatea națională a poporului, coeziunea forțelor în lupta pentru independență, pace și prosperitate reunite sub flamura tricolorului. Efim Josanu a deținut funcția de președinte al CNO în perioada 1991-2001. Nicolai Ambrosi: secretar general (1991-1997). În 1993 a fost creată Academia Națională Olimpică, primul director al cărei a fost Pavel Tolmaciov, rector al Institutului Național de Educație Fizică și Sport.

Structurile de stat responsabile de domeniul culturii fizice şi sportului

Comitetul de Stat pentru Educație Fizică și Sport al RSS Moldovenești (în rusă: *Государственный комитет по физической культуре и спорту*) a fost o structură de bază a administrației sovietice în domeniul sportului și al educației fizice. Această instituție se ocupa de toate aspectele legate de sport la nivel republican și era subordonată guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, având, totodată, legături strânse cu ministerele și comitetele centrale de la Moscova, cum ar fi Comitetul de Stat pentru Educație Fizică și Sport al URSS[14]. Comitetul coordona activitățile de educație fizică în școli, universități și întreprinderi de stat. Scopul principal era de a asigura ca toți cetățenii, în special tinerii, să fie implicați în sport și activități fizice, considerate esențiale pentru sănătatea națiunii și pregătirea forței de muncă. Totodată, comitetul era responsabil de susținerea sportivilor de performanță și a

[13] Natalia Donets, Lucia Juravschi, Cristina Vasilianov (res. de ed.). *25 de ani ai Comitetului Național Olimpic și Sportiv din Republica Moldova = 25 years of the National Olympic and Sports Committee of the Republic of Moldova*. Chișinău: 2016, 284 p.

[14] Г.П. Андреев. *Физическое воспитание и спорт в Советском Союзе*. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1989.

echipelor naționale care reprezentau RSS Moldovenească la competiții regionale, naționale și internaționale, inclusiv la competițiile din cadrul URSS. Tot el coordona selecția sportivilor care puteau fi propuși pentru a reprezenta Uniunea Sovietică în competițiile internaționale majore, cum ar fi Jocurile Olimpice. Comitetul planifica și coordona un calendar complex de evenimente sportive, competiții școlare, universitare și regionale. De asemenea, organiza turnee importante, precum Spartachiadele sovietice, care aveau loc la nivel național și care erau un instrument de mobilizare și popularizare a sportului[15].

După destrămarea Uniunii Sovietice, în perioada 1991-1996, sportul din Republica Moldova a trecut în responsabilitatea Ministerului Cercetării și Învățământului, iar nemijlocit de problemele sportului se ocupa Departamentul de Stat pentru Tineret și Sport, structură administrativă nou-creată. Această instituție avea rolul de a coordona activitățile sportive la nivel național, de a sprijini sportivii de performanță și de a crea cadrul legal și administrativ necesar pentru dezvoltarea sportului. Ministerul a gestionat finanțarea cluburilor sportive, a federațiilor sportive naționale și a participării sportivilor moldoveni la competiții internaționale. De asemenea, Departamentul s-a ocupat de tranziția infrastructurii sportive de la modelul sovietic la cel național. Primul director general al Departamentul de Stat pentru Tineret și Sport a fost Grigorie Popovici, care ulterior a devenit prim-viceministru al Tineretului, Sportului și Turismului, apoi vicepreședinte al Comitetului Național Olimpic din Republica Moldova și, în final, secretar general al CNO[16].

La 1992, au prins viață primele acte normative cu privire la domeniul educației fizice și sportului, în ședința respectivă consemnată prin procesul-verbal nr. 2 din 24 iunie 1992. Ședința a fost prezidată de Petru Sandulachi, ministrul Tineretului, Sportului și Turismului, fiind și președintele Colegiului, asistat de membrii Colegiului: Gr. Popovici, E. Chilari, V. Cucu, V. Florea, E. Josanu, M. Camerzan. De asemenea, au fost prezenți colaboratorii Ministerului (conducători ai principalelor organizații sportive): N. Piatac, L. Bujor, V. Bolocan, P. Plugaru, D. Maxumciuc, S. Cornețchi, M. Dobrovolschi, N. Vacurov, B. Garbuz, V. Furculiță, dar și alți funcționari din cadrul CNO: N. Ambrosi, M. Hîncu, președintele sindicatului. La acea ședință raportorii au prezentat actele normative cu privire la Regulamentele de funcționare a școlilor sportive, cluburilor sportive, a federațiilor sportive naționale, Regulamentul de conferire a categoriilor de arbitraj, a normelor financiare, a loturilor naționale etc.

Făcând o analiză a actelor normative, circularelor și dispozițiilor ministerelor s-a constatat că procesele-verbale din ianuarie, pentru prima dată, erau redactate atât în limba rusă cât și în limba română. La data de 19 ianuarie 1991 a fost aprobat Statutul Federației de Alpinism și Escaladă, Federația de Atletism în redacție nouă și în limbile rusă și română[17].

---

15 Ion Ceban. Sport și educație fizică în RSS Moldovenească: O retrospectivă a politicii sovietice. În: *Revista de Istorie Contemporană*. Nr. 3, 1995.

16 Nicolai Ambrosi. *Grigore Popovici: O viață dedicată sportului*. Chișinău: Universul, 2006, 256 p.

17 *Fondul arhivei curente a Ministerului Educației și Cercetării*. Departamentul de Stat pentru Problemele Tineretului și Sport al RSS Moldovenești. Procesele-verbale ale hotărârilor colegiului. Chișinău. 30.01.1991.

Considerații finale

Tranziția sportului în Republica Moldova de la perioada sovietică la perioada de independență a fost un proces complex, marcat de schimbări semnificative în structura, organizarea și filosofia sportului. În perioada sovietică, sportul era un instrument de propagandă și mândrie națională, cu un sistem bine definit de pregătire, unde sportivii beneficiau de suport guvernamental substanțial. Această eră a fost caracterizată de accentul pe sporturile de echipă și competițiile internaționale, cu scopul de a demonstra superioritatea sistemului socialist.

Odată cu obținerea independenței în 1991, Republica Moldova a început o tranziție spre un model de sport mai deschis și mai diversificat, influențat de valorile economiei de piață și ale democrației. Această schimbare a fost însoțită de provocări, cum ar fi lipsa fondurilor, infrastructura sportivă deteriorată și migrarea sportivilor de performanță. Organizațiile sportive au început să se restructureze, cu un accent mai mare pe autonomie și parteneriate cu sectorul privat.

De asemenea, a avut loc o diversificare a disciplinelor sportive, cu o atenție sporită asupra sporturilor individuale și de contact, care au câștigat popularitate în rândul tinerilor. Sporturile tradiționale au început să coexiste cu cele noi, iar inițiativele comunitare au jucat un rol important în promovarea sportului la nivel local.

În concluzie, tranziția sportului din Republica Moldova a fost un proces de adaptare la noile realități sociale, economice și politice. Deși provocările au fost considerabile, această perioadă a deschis calea pentru o mai mare diversitate și accesibilitate în sport, contribuind la dezvoltarea unei culturi sportive mai inclusive și moderne.

Anexa 1. Interviuri realizate cu personalități din domeniul sportului.

– Cum ați văzut tranziția sportului moldovenesc de la sistemul sovietic totalitar la cel independent?

Eugen Cucer. – Din anul 1987 am activat în calitate de vicepreședinte la Comitetul pentru Cultură Fizică și Sport pe lângă Sovietul Miniștrilor al RSSM. Președintele Comitetului era Grigore Popovici. În perioada în care am activat, fondul alocat sportului constituia circa 6,5 mil. ruble. În perioada anilor 1991-1992, a început procesul de destrămare a URSS, domeniul sportului nu a suferit, deoarece structurile și sistemul a continuat să funcționeze, problemele majore au început să apară la începutul anilor 2000, atunci când Victor Stepaniuc a eliminat sursa de finanțare pentru sport sindicatele, din acel moment s-a început declinul în domeniul sportului de performanță, inclusiv distrugerea infrastructurii sportive și demotivarea antrenorilor și sportivilor".

Nicolae Piatac. – Din anul 1984 și până în anul 1990, am activat în funcție de director interimar în cadrul Școlii Sportive Republicane de măiestrie superioară nr. 2. De ce interimar? Deoarece nu eram membru de partid. Aveam un buget de 1,8 mil. lei, bani erau mai mult decât suficienți, iar dacă se terminau, în două zile ni se alocau cifra solicitată de la Comitetul pentru Cultură Fizică și Sport. Sportivii erau echipați de două ori pe an, erau asigurați cu medicamente și susținătoare de efort. Din 1990 a fost creat Ministerul Tineretului, Sportului și Turismului, iar eu

eram membru al colegiului de elaborare a politicilor publice. Anii 1990-92 au fost ani grei pentru sportul autohton, s-a redus finanțarea semnificativ. Dar cele mai grele timpuri au venit imediat după Jocurile Olimpice de la Barcelona din 1992. Desigur, sportul se dezvolta mai departe, mai degrabă exista pe inerția celui din timpurile URSS. Momentul critic a fost 1996. După 1996 s-a decis să se facă schimbări majore, cum ar fi burse pentru sportivii de performanță cu întreg pachetul social, astfel sportivii aveau chiar și carnet de muncă, se alocau resurse financiare mai multe, se consolida sectorul. Ce-i drept aceasta nu a durat mult, deoarece anul 1999 a adus o criză economică nemaipomenită, unde domeniul sportului a fost primul pus la pământ, din păcate.

Nicolai Ambrosi: – Odată cu destrămarea URSS, dezvoltarea sportului din țară a început să mai scadă din turații. Unul din factorii principali care au dus la această dinamică negativă a fost diminuarea resurselor financiare și a instrumentelor de finanțare a sportului, despre aceasta am scris în lucrarea editată în anul 2018[18]. În activitatea sportivă din Republica Moldova, managementul este văzut ca o posibilitate de rezolvare a problemelor. Managementul nu a avut succes în acest domeniu, deoarece el constituia mai mult o poveste fabuloasă decât o profesie. Lipsa unor servicii de educație, training și consultanță au făcut ca posibilitățile reale ale managementului să nu aducă schimbările mult dorite. Inexistența normelor legislative și a ideilor au făcut ca activitatea sportivă și nivelul performanțelor ei să scadă. Ineficiența managementului din sportul moldovenesc a dus la o adaptare greoaie la noile condiții socioeconomice în care sportul necesită orientări noi. Perioada de trecere are nevoie de o schimbare extinsă la nivelul comunităților profesionale, bazată pe crearea unui sistem de valori în care aplicarea de metode, tehnici sau instrumente manageriale să crească eficiența la nivel organizațional. Din domeniile conexe, în sport a pătruns o uriașă avalanșă de indici de tehnicitate care va conduce cercetarea din acest domeniu la o mare diversitate care să influențeze obținerea de performanțe superioare.

Anexa 2. Lista martorilor. Interviuri

1) ***Ambrosi Nicolai***, funcționar public la începutul anilor 1990. Primul secretar general al Comitetului Național Olimpic al Republicii Moldova, doctor în economie. Interviu realizat la 25 octombrie 2024.

2) ***Cucer Eugen,*** fost funcționar public în domeniul sportului. S-a pensionat în 2014 din cadrul Ministerului Tineret și Sport al Republicii Moldova. Interviu realizat la 10 octombrie 2024.

3) ***Curdov Ivan***, maestru al sportului și antrenor emerit la lupta SAMBO. La sfîrșitul anilor 1980, antrenorul lotului de „Sambo". Interviu realizat la 17 septembrie 2024.

4) ***Piatac Nicolae***, funcționar public, din 1991 activează la Comitetul Național Olimpic și Sportiv al Republicii Moldova. Interviu realizat la 24 octombrie 2024.

[18] Nicolai Ambrosi, Anatolie Budevici-Puiu, Ana Carp. *Bazele economiei culturii fizice și sportului*. Curs universitar pentru alolingvi. Specialitatea: Organizarea și dirijarea sportului. Chișinău: 2018, 343 p.